

УКР

Саркісов Аршавір Юрійович

ОСОБЛИВОСТІ ТА ТЕНДЕНЦІЇ СУЧАСНОГО РОЗВИТКУ АПК ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Кількість бібліографічних посилань – 2

В статті розглядаються найбільш основні та істотні особливості сучасного розвитку АПК Херсонської області: трансформація організаційно-економічних форм господарств в АПК; зміни в структурі землеволодіння та землекористування; структурні зрушення в сільськогосподарському виробництві; проблема розвитку агросервісної інтеграції та формування нових форм територіальної організації в АПК – агропромислових кластерів.

Ключові слова: АПК, особисті господарства населення, фермерські господарства, сільськогосподарські підприємства, інтегровані формування, землеволодіння та землекористування, оренда землі, агросервісна інтеграція, агропромислові кластери

Саркісов Аршавір Юрьевич

ОСОБЕННОСТИ И ТЕНДЕНЦИИ СОВРЕМЕННОГО РАЗВИТИЯ АПК ХЕРСОНСКОЙ ОБЛАСТИ

В статье рассматриваются наиболее основные и существенные особенности современного развития АПК Херсонской области: трансформация организационно-экономических форм хозяйств в АПК; изменения в структуре землевладения и землепользования; структурные сдвиги в сельскохозяйственном производстве; проблема развития агросервисной интеграции и формирование новых форм территориальной организации в АПК – агропромышленных кластеров.

Ключевые слова: АПК, личные хозяйства населения, фермерские хозяйства, сельскохозяйственные предприятия, интегрированные формирования, землевладение и землепользование, аренда земли, агросервисная интеграция, агропромышленные кластеры.

Sarkisov Arshavir Yuriyovych

FEATURES AND TRENDS OF MODERN DEVELOPMENT OF AGRIBUSINESS IN THE KHERSON REGION

The article deals with the most basic and essential features of the modern agribusiness development in the Kherson region: the transformation of organizational and economic forms of enterprises in agribusiness, changes in land tenure and land use; structural shifts in agricultural production and the problem of agricultural service integration and the emergence of new territorial forms organization in agribusiness – agro-industrial clusters.

Key words: *agro-industrial complex (agribusiness), individual farms of the population, farmers, agricultural enterprises, integrated units, land ownership and land use, land lease, agro-service integration, agro-industrial clusters.*

Агропромисловий комплекс є найбільшим комплексом виробничого блоку Херсонської області. Значний агровиробничий потенціал регіону сприяв формуванню багатогалузевого агропромислового виробництва. Трансформаційні процеси, які мали місце протягом останніх 19 років, докорінно змінили структуру агропромислового виробництва в області.

Метою нашого дослідження є визначення основних найбільш суттєвих рис та проблем сучасного розвитку АПК Херсонської області.

Серед основних особливостей, характерних для сучасного розвитку АПК регіону – трансформація організаційно-економічних форм господарств та формування багатоукладного АПК. Реорганізація великих товарних сільськогосподарських підприємств радянського типу сприяла збільшенню кількості фермерських господарств та особистих господарств населення, появі сільськогосподарських підприємств ринкової типу різних форм власності (передусім, приватних форм власності та акціонерних товариств, частка підприємств державної форми власності нині менше 1%), формуванню нових інтегрованих формувань на засадах поєднання агропромислової та

агропромислово-фінансової інтеграції Як наслідок цього процесу – дезінтеграція організаційно-виробничої структури АПК, що призвело до подрібненості господарств та землеволодінь (одних тільки фермерських господарств налічується близько 2 тис.).

Трансформаційні процеси в землеволодінні та землекористуванні. Під час реформування АПК мали місце докорінні зміни в структурі володіння та використання земельних ресурсів. Внаслідок розпаювання земель в сільській місцевості посилились процеси подрібненості земельних наділів. Протягом періоду проведення земельної реформи виникла нова форма використання земельних ресурсів – оренда земель сільськогосподарського призначення. Орендні відносини на селі в умовах мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення та заборони продажу земель іноземним громадянам (згідно із законами та нормативно-правовими актами Української держави у сфері земельних відносин) сприяли надходженню інвестиційних ресурсів в АПК та створенню спільних підприємств за участю іноземного капіталу. Ця нова форма дозволила за останні десять років сконцентрувати досить значні площі сільськогосподарських угідь на великих сільськогосподарських підприємствах та інтегрованих формуваннях.

Цей факт дозволяє зробити висновок про поступове посилення концентрації земель та, як наслідок, виробництва товарної сільськогосподарської продукції на великих підприємствах ринкового типу.

Особливістю сучасного розвитку АПК регіону є те, що більша частина сільськогосподарської продукції нині виробляється в індивідуальному секторі, представленому, в основному, особистими господарствами населення. Наші дослідження [2] показали, що за останні 19 років характерною тенденцією розвитку сільськогосподарського виробництва є збільшення частки виробництва сільськогосподарської продукції в особистих господарствах населення та одночасне зменшення виробництва товарної продукції на підприємствах АПК. Це явище характерне для кризового періоду розвитку АПК. Проте, поступове завойовування позицій громадського сектору, який

власне і виробляє товарну сільськогосподарську продукцію, є об'єктивним та неминучим процесом.

В умовах багатокладності розвитку АПК важливою проблемою є інтеграційно-коопераційні процеси в агропромисловому виробництві в межах конкретної території. Нагальною проблемою, особливо для дрібних товаровиробників (фермерів, особистих господарств населення) є агросервісне забезпечення та переробка сільськогосподарської продукції.

Наголошуємо, виходячи з великої кількості фермерських господарств (навіть за умов їхнього якісного зменшення), які потребуватимуть всебічного агросервісного забезпечення (насамперед, в частині матеріально-технічного, кредитно-фінансового та консалтингового обслуговування), що основним має стати розвиток саме агросервісної інтеграції. На користь цієї думки говорить той факт, що основним акцептором цієї форми інтеграції має стати саме дрібний товаровиробник.

Для дрібних товаровиробників оптимальним є створення різного роду виробничих та агросервісних асоціацій, кооперативів з первинної переробки сільськогосподарської продукції, зі спільного використання сільськогосподарських угідь для оптимального науково обґрунтованого ведення сільського господарства (для запобігання занадто коротких сівозмін, що призводить до виснаження та деградації ґрунтового покриву) на засадах раціональної ротації сільськогосподарських культур у сівозмінах. Той факт, що подрібненість землеволодінь “ламає” сівозміну, наводить нас до висновку про необхідність кооперування між фермерами зі спільного використання сільськогосподарських угідь та впровадження науково обґрунтованих вкорочених сівозмін, коли фермери об'єднують свої сільськогосподарські угіддя та спільно чергують вирощування сільськогосподарських культур. Головною вимогою для вкорочених сівозмін має стати те, що найбільш цінні культури розміщувались після кращих попередників, рослини суцільного способу посіву чергувались пропасними, а бобові – небобовими, чергувались культури з глибокою- та дрібнопроникаючими кореневими системами [1].

Тенденцією сучасного сільськогосподарського виробництва Херсонської області є різкий крен у бік розвитку зернового господарства. Безумовно, така ситуація пояснюється кон'юнктурою ринку, де зерно є експортною сільськогосподарською культурою. Проте, такий дисбаланс негативно впливає на розвиток інших товарних сільськогосподарських культур регіону, передусім овочевого блоку культур, плодово-ягідних та кормових культур, останні з яких виступають умовою для розвитку тваринництва.

Економічно недоцільним та екологічно небезпечним вважаємо сплеск вирощування на соняшник, що також пояснюється збільшенням попиту на кінцеву продукцію цієї культури.

У зв'язку з поживленням розвитку та розширенням промислових потужностей великих товарних сільськогосподарських підприємств та інтегрованих формувань регіону, прогнозуємо поступове збільшення частки тваринницької продукції, а відтак – і розширення посівних площ, зайнятих кормовими культурами.

Аналіз сільськогосподарського виробництва та виробничої спеціалізації дрібних та середніх товаровиробників (передусім фермерських господарств) показав, що майже всі господарства цього типу спеціалізуються на рослинницькому напрямі. Умовою для мотивації вирощувати свійську тварину (особливо велику рогату худобу) в дрібних та середніх фермерських господарствах вбачаємо в реалізації таких кроків:

- збільшення закупівельних цін на реалізацію тваринницької продукції та розширення мережі виробничих кооперативів;
- зменшення кредитних ставок для розвитку та розширення фермерських господарств;
- державні цільові дотації для розвитку тваринницького напрямку в фермерських господарствах.

В умовах збільшення попиту населення на якісну (натуральну) сільськогосподарську продукцію прогнозуємо збільшення частки господарств (особливо, дрібних), які спеціалізуватимуться на органічному землеробстві.

Цей напрямок буде виграшною позицією для фермерів для виходу на нові ринки збуту та є можливістю для розширення фермерських господарств.

Тенденції та реалії розвитку сучасного АПК передбачають впровадження нових, гнучких до умов ринкової економіки, форм територіальної організації агропромислового виробництва. Найбільш раціональною та оптимальною з точки зору територіальної співпраці між основними учасниками агропромислового виробництва та збільшення частки товарної продукції в дрібних господарствах вважаємо кластерну організацію виробництва. В межах АПК регіону пропонуємо створення агропромислових кластерів. На нашу думку, створення таких форм територіальної організації агропромислового виробництва сприятиме впровадженню нових інноваційних методів організації та управління розвитком агропромислового виробництва на території регіону, збільшенню ефективності виробництва в дрібних та середніх господарствах, розширенню виробництва товарної продукції в особистих господарствах населення та поступовому переході їх до фермерського типу господарювання, розвитку інтеграційно-коопераційних процесів в АПК регіону.

Оптимальними, на нашу думку, умовами для створення агропромислового кластеру є:

- наявність одного або декількох великих підприємств-інтеграторів;
- наявність розвинутої ринкової інфраструктури;
- наявність інтегрованих формувань;
- наявність переробних потужностей;
- наявність консалтингових організацій;
- близькість до науково-інноваційних центрів;
- організація каналів збуту сільськогосподарської продукції;
- готовність дрібних товаровиробників до кооперації;
- лояльність місцевих адміністрацій та інших управлінських структур до реалізації проекту кластера.

Висновки. Проведене дослідження дозволило виявити найбільш характерні особливості сучасного розвитку АПК Херсонського регіону. Сучасні

процеси в АПК характеризуються значною подрібненістю форм господарювання; диспропорцією виробництва сільськогосподарської продукції в індивідуальному та громадському секторах; дисбалансом розвитку рослинницької та тваринницької галузей. Прогнозуємо поступове посилення процесів концентрації сільськогосподарського виробництва на середніх та великих сільськогосподарських підприємствах, зростання ролі інтегрованих формувань в АПК регіону, збільшення частки тваринницької продукції в господарствах регіону; наголошуємо на пріоритетності розвитку агросервісної інтеграції. В перспективах наших досліджень – вивчення процесів формування та розвитку агропромислових кластерів в Херсонській області.

Джерела та література:

1. Научно обоснованная система земледелия Херсонской области / [ред. Лисица Г.А.; редкол.: Бычков В.В., Остапов В.И., Журавлев А.И.] – Херсон: Облполиграфиздат, 1987. – 445 с
2. Саркісов А. Особливості розвитку різних форм господарювання в АПК Херсонської області / Аршавір Саркісов // Часопис соціально-економічної географії ХНУ імені В.Н. Каразіна. – 2009. – Випуск 6 (1). – С. 188-193